
Z prac Działu Literatury Staropolskiej.

Biuletyn Polonistyczny 14/40, 5-10

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH PAN

Z PRAC DZIAŁU LITERATURY STAROPOLSKIEJ

Sprawozdanie z zebrania w dniu 24 XI 1970

Zebranie odbyło się w lokalu IBI w Warszawie i miało następujący porządek dnia:

- Prof. dr Stanisław Herbost wygłosił referat nt. "Sarmatyzm jako ideologia wolności", nawiązujący do toczących się obecnie dyskusji o pojęciu sarmatyzmu i jego roli politycznej i kulturalnej w dziejach naszego kraju. Sarmatyzm jako konkretna ideologia miał się, zdaniem referenta, uformować w łonie warstwy szlacheckiej w końcu XVII i na początku XVIII wieku. Cechowała go tendencja do utrzymywania niezależności politycznej i terytorialnej państwa oraz do zachowania szlacheckich swobód politycznych i przywilejów społecznych. Oprócz swych ogólnie znanych ujemnych stron (ksenofobia i megalomania narodowa, konserwatyzm), ideologia sarmatyzmu była czynnikiem jednoczącym warstwę szlachecką i niejednokrotnie warstwę mieszczańską do działania w momentach zagrożenia kraju.

- Następnie odbyła się dyskusja nad książką doc. dra Mariusza Karpowicza pt. "Sztuka oświeconego sarmatyzmu", Warszawa 1970. Głównie zabierano głosy o sposobie podnosząc przede wszystkim problem stosunku sarmatyzmu do europejskiej kultury artystycznej oraz rozważając trafność określenia mianem "sarmatów oświeconych" protektorów sztuki magnatów - Bielińskich, Krasińskich, Paców i samego króla Jana III.

- Dr Elżbieta Sarnowska w punkcie trzecim spotkań staropolskich" przedstawiła referat nt.: "Wiedza o poezji w okresie staropolskim". Wystąpienie to porządkowało i systematyzowało liczne wzmianki i wypowiedzi na temat poezji pojawiające

się w piśmiennictwie staropolskim - począwszy od wczesnego humanizmu (korespondencja Oleśnickiego z Piccolominim). Poezja jako doniosły środek oddziaływania na czytelników, pełniąc funkcję dydaktyczną i rozrywkową (docere et delectare), interesowała staropolskich teoretyków i praktyków, było to jednak zainteresowanie receptywne, komentowanie obcych teorii i poglądów.

Po obu referatach wywiązała się długotrwała dyskusja.

Dr hab. Tadeusz Bienkowski

Sprawozdanie z zebrania w dniach 2—4 III 1971

W dniach 2—4 III 1971 r. odbyło się zebranie naukowe Zakładu Historii Literatury Staropolskiej IBL. Wygłoszono na nim następujące referaty:

- Doc. dr hab. Stefan Z a b ł o c k i: Geneza i rozwój pojęć "Średniowiecza" i "Renesansu" jako przeciwstawnych sobie epok.

Na płaszczyźnie dziejów literatury łacińskiej autor zanalizował pochodzące z wieku XIX poglądy i wypowiedzi filologów i historyków na Renesans - jako epokę odrodzenia antyku i literatury, przeciwstawiającą się Średniowieczu - epoce barbarzyństwa w literaturze. Poglądy takie wywodzić się miały z tradycji renesansowej, pogłębionej i uzasadnionej w wieku XVII i w czasach Oświecenia. Z praktyką krańcowego przeciwstawiania pozytywnego Renesansu negatywnemu Średniowieczu rozpoczęło walkę grono badaczy literatury średniowiecznej. Wykazali oni bogactwo form i treści tej literatury, nie odbiegające w rzeczywistości zbyt daleko od literatury renesansowej. Rehabilitacja literatury średniowiecznej nastąpiła dopiero w latach trzydziestych XX wieku, w związku z rozwojem średniowiecznej filologii łacińskiej.

- Doc. dr Stefan Z a b ł o c k i: Poezja polsko-łacińska. Zarys problematyki.

Referent przedstawił pierwszy rozdział zarysu dziejów i rozwoju poezji polsko-łacińskiej. W rozdziale tym zawarł charakterystykę tradycji europejskich łacińskiej poezji w Polsce. Wczesna poezja (z której zabytków autor szerzej omówił A. Świnki "Epitafium Zawiszy", "Epitafium Odrowąża", M. Kotwicza "Sbigneis" oraz "Dialog o Zbigniewie Oleśnickim") pozostawała pod wpływem prerenesansowych tendencji XII-wiecznych, jak również wczesnorenesansowych, z początku wieku XV. Krzyżowały się tu różne tradycje, tudzież zaznaczały różne tendencje literackie, jak wykorzystywanie wątków "Iliady" w jej średnio-wiecznej łacińskiej wersji, nawiązywanie do bajkopisarstwa, posługiwanie się średniowieczną "strofą wagancką" i zarazem wczesnorenesansowymi motywami florenckiej i neapolitańskiej poezji bukolicznej, upodobanie w reminiscencjach mitologicznych.

- Dr hab. Tadeusz B i e ń k o w s k i: Poezja polsko-łacińska 1450-1750. Kierunki rozwoju i osiągnięcia.

Referat był streszczeniem całości zarysu dziejów prozy polsko-łacińskiej. Autor wyodrębnił trzy okresy rozwojowe tej prozy (1450-1540, 1540-1650, 1650-1750), wskazując w każdym okresie na charakterystyczne zjawiska i tendencje oraz na najwybitniejsze utwory. Jako największe zasługi prozy polsko-łacińskiej, obejmującej historiografię, prozę prawnopolityczną i prozę naukową, autor wskazał: 1) danie możliwości wypowiedzenia się uczonym i myślicielom polskim w okresie braku specjalistycznej terminologii polskiej, 2) udział w rozwoju prozy polskiej i języka polskiego, 3) reprezentowanie za granicą osiągnięć polskiej kultury i szerzenie wiedzy o Polsce.

- Dr hab. Wanda R o s z k o w s k a: Kierunki rozwoju teatru polskiego w XVI i XVII wieku.

Referentka przedstawiła odnoszący się do wieku XVI konspekt zamierzonej większej pracy. Wychodząc z socjologicznego punktu widzenia autorka zamierza badać specyfikę ówczesnego teatru. Interesuje się zmianami przestrzeni scenicznej, zmianami funkcji teatru i zmianami bohatera. W obrębie teatru polskiego w wieku XVI wyodrębniła 10 kręgów teatralnych. Jako wyznaczniki polskiego charakteru naszego teatru XVI-wiecznego przyjęła okazjonalność, "tomistyczną sterylizację" (tj. swcis-

cie religijnie potraktowaną problematykę etyki i erotyki), ludyczność, wizualno-meliczny kształt teatru.

- Doc. dr Ludwika Ś l ę k - S z c z e r b i c k a: W poszukiwaniu heroicznego wieku. Ze studiów nad staropolską epiką historyczną.

Omawiając reprezentatywne utwory staropolskiej epiki historycznej autorka wprowadziła do rozważań kategorię "mitu epoki bohaterskiej" (analogiczną do mitu "złotego wieku") oraz ukazała sposoby i formy jej funkcjonowania w omawianym gatunku.

- Dr Maria A d a m c z y k: O niektórych właściwościach strukturalnych i ich wyznacznikach w tzw. duchownych sztukach staropolskich.

Referat zmierzał do usystematyzowania podstawowych czynników determinujących pojawienie się określonych cech formalnych dramatu misteryjnego. Jako źródło owych determinant wskazała autorka przede wszystkim Stary i Nowy Testament, traktowany przez ówczesnych twórców jako swego rodzaju przekaz historyczny. Badania prowadzone przez autorkę mają na celu ustalenie nie tylko poetyki omawianych dramatów, lecz przede wszystkim określenie ich uwarunkowań strukturalnych.

- Prof. dr Bronisław N a d o l s k i: Geografia życia literackiego w Polsce za Renesansu.

Rozpoczynając od nakreślenia trudności w badaniach życia literackiego w dawnych epokach, autor poruszył wiele zagadnień związanych z problematyką tytułową. Tak więc nakreślił m.in. rozwój oświaty w Polsce od końca XV w., podał liczebność dworów mecenasowskich, ukazał znaczenie ruchu wydawniczego na ziemiach Polski w XVI w.

W dalszej części omówił autor rolę Małopolski i Wielkopolski w życiu literackim, związki Śląska z Polską, a także powstanie ośrodków życia literackiego i naukowego na Pomorzu Gdanskim i na Warmii.

Odrębne miejsce zajęło w referacie zagadnienie metody badania życia literackiego w dawniejszych epokach.

- Doc. dr Stanisław G r z e s z c z u k: Trzy kręgi literatury plebejskiej XVI i XVII wieku.

Przedstawiając na wstępie analizę dotychczasowego stanu badań nad całością literatury plebejskiej XVI i XVII w., autor omówił następnie jej wewnętrzną strukturę, wyodrębnił określone nurty i zależności pomiędzy nimi. Wskazał na czozytacje zachodzące pomiędzy literaturą mieszczańską a scwizdrzałską, występujące tak w sferze ideologii, jak i poetyki, które w pełni odpowiadają antagonizmom społecznym w obrębie samych warstw plebejskich, pomiędzy miejskim patrycjatem i miejskim "proletariatem".

- Doc. dr Edmund K o t a r s k i: Publicystyka polityczna polskiego Odrodzenia. Wprowadzenie do problematyki.

Wygłoszony referat składał się z trzech części. W pierwszej autor omówił trzy główne fazy rozwoju publicystyki polskiego Odrodzenia, ukazując je na tle przemian społeczno-ekonomicznych zachodzących w położeniu szlachty. Najbuźniejszy rozkwit omawianego piśmiennictwa przypada na trzecią fazę politycznej działalności szlachty, mianowicie - na schyłek panowania Zygmunta Augusta. W drugiej części przedstawiono drogi przepływu wiadomości, techniki publikacyjne i kanały komunikacyjne, jakie ukształtowały się w dobie polskiego Odrodzenia. Wreszcie w ostatniej, trzeciej części - poddano analizie model ówczesnej publicystyki, podkreślając m.in. wpływ retoryki i wymowy na strukturę dzieła publicystycznego, a także rolę takich czynników, jak epika, dramat, liryka i satyra.

- Doc. dr Julian L e w a n s k i: Losy średniowiecznego dramatu w Polsce.

Omawiając dramaturgię średniowieczną autor podkreślił jej szeroki zakres: od kręgu erudystów poprzez liturgistów organizujących widowiska dla wiernych aż do laickich imprez misteryjnych. Pod koniec wieku XVI gatunek misteryjny przesuwają się ku środowiskom mniej wykształconym. Tu zachowuje się niemal nienaruszony przez dwa wieki, transformując ku obrzędom ludowym.

Dr hab. Tadeusz Bienkowski
Dr Hanna Dziechcińska

KONFERENCJA POŚWIĘCONA TWÓRCZOŚCI STANISŁAWA IGNACEGO WITKIEWICZA

W dniach 3-5 grudnia 1970 roku Instytut Badań Literackich PAN zorganizował sesję naukową poświęconą twórczości S.I. Witkiewicza.

W obradach sesji uczestniczyli znawcy i badacze bogatej i różnorodnej działalności twórczej Witkacego, reprezentujący ośrodki naukowe krajowe i zagraniczne (prof. Gerould z USA, Ż. Maliś z Jugosławii). Wyjątkowo wszechstronna twórczość Witkacego, manifestująca się w różnych dziedzinach kultury, wymaga współpracy uczonych wielu specjalności: literaturoznawców, teatrologów, filozofów, teoretyków i historyków sztuki.

Wygłoszone referaty dadzą się podzielić na kilka grup tematycznych. Na temat utworów literackich Witkiewicza wypowiadali się: Michał Głowiński ("Witkacy jako Pantagruelista"), Jan Błoński ("O powieściach Witkacego"), Krzysztof Pomian ("Powieść jako wypowiedź filozoficzna"), Jerzy Ziomek ("Nad dossier personalnym dramatów Witkacego").

Dr hab. M. G ł o w i ń s k i (Warszawa) zajął się związkami łączącymi autora "Nienasycenia" z Rabelais'em, ująwszy je w trzech perspektywach - historycznoliterackiej, stylistycznej i powieściowej. Referent stwierdził, iż dzieło Witkacego było protestem przeciw społecznie aprobowanemu i zinstytucjonalizowanemu formom wypowiedzania się i myślenia. Dr hab. J. B ł o ń s k i (Kraków) - mówiąc o problemie dekadentyzmu Witkacego uwydatnił jego swoistość oraz elementy wspólne z modernizmem. (Referat jest fragmentem przygotowywanej przez autora książki o Witkiewiczu). Dr K. P o m i a n (Warszawa) zaproponował nową interpretację powieści Witkiewicza, zwracając szczególną uwagę na konstrukcję bohatera i narratora, a prof. J. Z i o m e k (Poznań) wszechstronnie stypologizował świat postaci dramatów Witkacego.

W drugiej dużej grupie znalazły się referaty, w których omówiono zarówno utwory literackie pisarza, jak jego teksty pozaartystyczne. Tezy prac dotyczyły głównie relacji, jakie zachodzą między tymi dwiema dziedzinami działalności pisar-